

Слободан П. Орловић*Правни факултет, Универзитет у Новом Саду*

О ПОЛИТИЧКОЈ ОПОЗИЦИЈИ

Сажетак

У овом раду обрађено је неколико елемената који утичу на положај опозиције у политичком систему. После уводног дела који дефинише опозицију и њено деловање, обрађује се политички однос владе и опозиције. Временом настаје институционализована опозиција која политички парира власти и смењује је на изборима. Прелазак из власти у опозицију, и обратно, утиче на политичке странке тако да се, међу оним највећим, смањују па чак и губе разлике, како у програму (идеологији) тако и у деловању. Последица тога по опозицију је, глобално гледано, опадање њене политичке моћи. Овакво стање важи и за опозиционе политичке странке у Србији.

Кључне речи: политичка опозиција, политичка мањина, смена власти, опозиционе политичке странке у Србији

1. УВОД О ОПОЗИЦИЈИ

Опозиција је неизоставност у данашњим друштвима и државама (лат. *opposition* – супротност, супростављеност). Најшире, могла би се поистоветити са различитим мишљењем поводом мањег или крупног питања, у односу на неког другог. Тај други може бити бројнији, већи, моћнији, старији или просто само другачији. Опозиционо мишљење постоји у многим областима друштвеног живота – у науци, уметности, економији, спорту и за њега сазнајемо јер се јавно изражава. Такође, опозиционо (другачије) мишљење природно налазимо и у личним и професионалним односима, унутар породице, на послу. О њему обично нема ширег сазнања већ остаје у ужем кругу и оно неће бити предмет овог рада.

Предмет рада је политички и уставноправни положај опозиције коју чине политичке странке које нису на власти. Оне полазе од „једног алтернативног политичког програма, теже да у борби за гласове бирача освоје власт и врше је све дотле док уживају подршку бирачког тела. Под опозицијом се зато подразумевају и политичке странке које нису на власти, а боре се мирним путем да дођу на власт, али и односи ових опозиционих странака и владајуће странке, као и правила (обичајна и правна) којима су уређени односи између владајуће и опозиционих странака. У стабилним политичким системима ти односи, „правила игре“ су утврђени, па се говори о институционализованој опозицији“.¹⁾ Теорија и право у савременим политичким системима у великој већини признају улогу опозиције.²⁾ Она је нужна јер једна политичка партија (странка) не заступа све него некога, део друштва (енг. *part* – део). Отуда је природно да у држави постоји више странака (трипартизам, квадрипартизам, полипартизам), а најмање две.

Начин деловања политичке опозиције подразумева *критику власти*. Конкретне замерке влади могу се посматрати као делови обимнијег, чак свеобухватног стратешког политичког плана опозиције. Он је ништа друго до политички програм за решавања свих важнијих проблема (питања) у држави. Суштински, тај програм има за циљ да привуче пажњу јавног мњења и наклоност грађана у толикој мери да опозиција на наредним изборима постане власт. Свакако да у вишестраначком систему демократских држава нису сви делови опозиције, односно све опозиционе странке спремне, па ни жељне, да преузму власт. Стога, ово важи само за две (или три) највеће – у већинском изборном систему, или за више великих опозиционих политичких странака у државама где се примењује пропорционални изборни систем.

Политичка опозиција је нужна, *conditio sine qua non*, у демократским државама. Ово не важи за државе у којима постоји једна политичка странка или у оној мањини земаља где уопште нема избора. Али је могуће да и у овим двама групама држава постоји неки облик политичке опозиције, бар у виду другачијег мишљења. Опозиција ту није организована, односно институционализована па је теже уочљива.³⁾ Поред прикривене, у тим државама може се

1) Vojislav Koštunica, „Opozicija“, u zborniku: *Enciklopedija političke kulture* (priredio: Milan Matić), Savremena administracija, Beograd, 1993, стр. 786-787.

2) „У сваком друштву које је слободно и које доноси одлуке морају постојати (...) опозиционе странке (...)“. William H. Riker, *Dvopartijski sistem i institucije koje ga podupiru* (prevela: Zdenka Martinović-Uzelac), u hrestomatiji: *Političke странке kao faktor suvremenog političkog sistema* (priredio: Stjepan Pulišelić), Naprijed, Zagreb, 1971, стр. 332.

3) Ту имамо различите типове опозиције: отпор, неслагање, протест, контрола. И они могу бити базирани и прикривени религијом, национализмом, инвајроментализмом (еко-

организовати и привидна политичка опозиција, оличена у некој странци, савезу или покрету а која је, заправо, само подршка владајућој и јединој правој странци.⁴⁾ У режимима који не дозвољавају значајну (праву) међустраничку конкуренцију, нелојалне и неуобичајене стратегије опозиције се чешће јављају.⁵⁾ Овде се мисли на политичке планове крајње левице или деснице (од негдашњих јакобинаца преко анархиста, бољшевика, маоиста до фашиста, националсоцијалиста, шовиниста, фундаменталиста) које не пристају на поправку већ траже рушење либералног политичког система и његових вредности. Праве опозиције, која као политичка мањина опонира већини и предлаже другачија решења или се користи снагом да досегне компромис са влашћу, нема ни у међународној парламентарној организацији каква је Европска унија. Између осталог нема је и због тога што две највеће политичке групације у Европском парламенту: социјалисти и демохришћани, нису алтернатива једни другима. Тако је могуће да је председник Европске комисије (владе) социјалиста а председник Савета (законодавног органа) демохришћанин.⁶⁾

2. НАСТАНАК ПОЛИТИЧКОГ ОДНОСА ВЛАДЕ И ОПОЗИЦИЈЕ

Политика владе обухвата мноштво радњи које се предузимају ради управљања државом. Ближе, политика је планирање, руковођење државним апаратом и законско уређење свих области друштвеног живота: од производње, коришћења ресурса, одржања и заштите слободног јавног мњења па до правне и физичке (полициј-

лошка идеологија), историзмом. Вид. Michal Kubát, *Political Opposition in Theory and Central European Practice*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2010, стр. 34-41.

- 4) У СФР Југославији је Социјалистички савез (раније Народни фронт), „као платформа свих друштвених снага које се залажу за изградњу социјализма требало да буде замена за вишепартијски систем, односно за политички плурализам. Тај модел није успео јер је Савез комуниста, као једина а самим тим и владајућа партија, све друге организоване снаге па и власт претворио у своју трансмисију, под најповољнијим условима за једну политичку партију. Политичка моћ Савеза комуниста, пре свега његових органа и партијског апарата, била је неограничена у вршењу функција власти и деловању других субјективних снага (...) поседовао је укупну друштвену и политичку моћ и државну власт, а није одговарао за резултате деловања таквог система и такве власти“. Miodrag Zečević, „Političke stranke (partije)“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, br. 01/1991, стр. 18.
- 5) James C. Franklin, „Political Party Opposition to Noncompetitive Regimes: A Cross-National Analysis“, *Political Research Quarterly*, Vol. 55, No. 03, 2002, стр. 522.
- 6) Karlheinz Neunreither, „Governance without opposition: The case of the European Union“, *Government and Opposition*, Vol. 33, No. 04, 1998, стр. 420-421.

ске, војне) заштите државе и грађана. Јачање државе подразумевало је развој државног апарата и усавршавање метода обављања власти до нивоа који карактерише технолошки развијене државе. Тај ниво, као преломни период у хиљадугодишњем развоју држава, отпочиње у време настанка капиталистичке државе. Она стаје на месту феудалне државе која слаби и нестаје под теретом нефункционалности и неодрживости политичке и економске поделе. Нова капиталистичка држава постепено поприма обележја која има данашња либерална демократија – све моћније и централизованije управљање, као слику власти, и институционализовану опозицију која периодично побеђује на законитим и легитимним изборима.

Политика коју данашње владе утврђују и спроводе јесте један свеобухватни план рада пун детаљних и конкретних норми понашања. Сложеност политике увећава и чињеница да се садржај тог плана, током мандата владе, непрестано мења. На то природно утиче друштвена дијалектика и промене околности, али и критика опозиције – како од стране читавог јавног мњења са неинституционализованим критичким мишљењем, тако још и више она од блока опозиционих политичких странака.⁷⁾ Међу њима, свакако су већег утицаја парламентарне од непарламентарних странака и заступљеније од оних са мањим бројем посланика.

Пре ововременог односа владе и опозиције, то јест односа парламентарних политичких странака на власти и у опозицији, у старим државама и политичким заједницама постојала је *политичка опозиција*. Обесправљена, несигурна у свој статус па и голи опстанак, опозиција је била прикривена и често је, примирена, деловала конспиративно. Али је постојала јер сваки колективитет било да је он државни, градски или племенски, просто није могао бити политички сасвим хомоген. Таква група са неке античке скупштине Старе Грчке или у сенату Старог Рима, могла је бити давни зачетак данашње политичке опозиције.

Ипак, узима се да је претеча, *историјска опозиција*, настала током вишевековног еволутивног политичког развоја средњовековне Енглеске.⁸⁾ Сплет политичких прилика, заједно са антрополо-

7) „Политичке странке у модерној демократији објашњују се том потребом за организовањем јавног мњења. Оне имају за циљ да прикупе и дисциплинују људе истог мишљења. Оне имају за циљ да нађу оно мишљење, ону формулу, ону фразу која ће учинити утисак на ону колебљиву масу која нема свог мишљења и чека од другог директиву“. Слободан Јовановић, *Држава*, БИГЗ – Југославијапублик – Српска књижевна задруга, Београд, 1990, стр. 345.

8) То је буржоазија, грађанска класа која је имала снаге и способности да постојећи политички поредак либерализује, односно демократизује. Павле Б. Јовановић, „Опозиција и демократија“, у зборнику: *Успостављање модерне демократске и правне државе у*

шким, социјалним, географским, војним, међународним и другим окружењем и својствима, погодовао је стварању супростављених политичких група које не само да нису биле непријатељске (што јесте било полазиште) већ су се временом и политички ставови између њих ближили. Ово су потврђивали и преласци виђенијих чланова из табора Торијеваца у Виговце и обратно. Код нас, у Обреновићевској Србији (XIX век) је главна опозициона странка, Народна радикална странка, пре свега била антидинастичка. Њени су прваци били уплетени у неколико завера против династије Обреновића што јој је давало и револуционарни карактер. Поред тога, она је као сељачка странка (све су српске странке имале углавном сељачки карактер) организовала сељаке против бирократског система и полицијског терора тражећи политичке слободе и демократске установе.⁹⁾

У данашње доба, будући да начело поделе власти на законодавну, извршну и судску све више губи смисао услед „президентијализовања“ система и доминације извршне над законодавном влашћу, све се више води рачуна о суштинском односу који граде не влада и парламент него политичка већина и мањина (опозиција). Уставима, законима и подзаконским прописима предвиђају се институти и механизми заштите опозиције као што су: законодавна иницијатива, посланичко питање, интерпелација, гласање о неповерењу влади, претходна и накнадна оцена уставности закона, права у вези са унутрашњом организацијом и радом парламента. Тако да се за данашњу опозицију може рећи да *утиче на вршење све три гране власти*.

У законодавству, опозиционе странке имају чланове у сталним и повременим парламентарним одборима, сразмерно броју посланика, чак и председавају њима. У немачком Бундестагу опозициони представници председавају са неколико важних одбора, у Великој Британији такође, с тим што је то овде више ствар преговарања (тако су 2009. опозиционе Конзервативна – 6 и Либерално-демократска странка – 4, водиле више одбора него владајући Лабуристи – 9). У неким парламентарним демократијама опозиција може „присилити“ владу да даје информације њој и јавности о било којој теми („*Question Days*“). Чак може да руководи законодавним органом (у Канади, шеф опозиционе странке руководи

Србији (приредио: Миодраг Јовичић), САНУ, Београд, 1997, стр. 277. Институционализована опозиција која наставља борбу за освајање власти са владом у контролисаној утакмици о којој суди јавно мњење, може се назвати *функционалнот* опозицијом. Исто, стр. 277-278.

9) Вид. Живан Митровић, *Српске политичке странке*, Политика, Београд, 1939, стр. 107.

парламентом 20 дана годишње, слично је у Великој Британији и на Новом Зеланду).¹⁰⁾

Много скромније је учешће опозиције у извршној власти. У Јужноафричкој Републици привремени Устав (1993) је гарантовао места у влади политичкој опозицији (свакој странци која стекне 25% посланика гарантовано је место потпредседника владе). Уобичајено је да политичка мањина учествује у посебним, прелазним облицима владе – техничкој или влади националног јединства. У швајцарском Савезном већу су унапред, по традицији, подељена места између четири највеће странке. У осталим државама праве се интересне и привремене комбинације владајуће и опозиционе странке. У америчком председничком систему извршна власт ангажује и чланове опозиционе странке (републикански министар одбране Коен (*Cohen*) придружио се Клинтоновом (*Clinton*) демократском кабинету). У израелској влади 2006. године министарство одбране држала је опозициона странка, која је практично била у неприхватљивој позицији да контролише и критикује владу (све осим свог министарства) и да је истовремено подржава и одржава на власти.¹¹⁾

Опозиционе странке, на одређени начин, учествују и у судској грани власти. У Немачкој постоји неформални споразум о реципроцитету највећих странака при предлагању и избору судија. Слично је у Португалији и Шпанији. У САД сенатори из опозиције имају право да неформално предложи судије а формално ће их наименовати председник републике. У САД-у је и највећи утицај странака на избор судија па се тако и судска већа, све до Врховног суда, изнутра деле на судије владајуће странке и опозиције. У Аустрији, на пример, 1/3 чланова Представничког дома или Сената може да покрене поступак пред Уставним судом о уставности закона, у Португалији је то 1/10 а за претходну оцену уставности закона 1/5 посланика.¹²⁾

3. СМЕНА ВЛАСТИ

С обзиром на то да се у демократском вишестраначком режиму *власт и опозиција смењују* путем избора, правни систем би морао да пружи одређене гаранције несметаном деловању опозиције, што подразумева и материјална (новчана) средства. То је у

10) David Fontana, „Government in Opposition“, *Yale Law Journal*, Vol. 119, No. 03, 2009, стр. 571-575.

11) Исто, стр. 575-579.

12) Исто, стр. 579-580.

интересу тренутне владе због најмање два разлога. Прво, опозиционе странке тиме постају део политичког система и, мало по мало, приближавају своје ставовима владајуће странке – „тупе оштрицу“ бескомпромисне критике. Други разлог је тај што ће политичке странке које чине власт, по некој неписаној законитости, једном постати опозиција. Нужност постојања правне државе управо је гарантован уставноправни положај опозиције који подразумева ефикасне правне механизме њене заштите и могућност изражавања идеја и критика, посебно у периоду избора.¹³⁾ А када опозиција победи онда владавина права подразумева да се, између осталог, правила која су важила за опозицију не мењају када она стане на место дотадашње власти.¹⁴⁾ Само тако се омогућава равноправност политичких странака на власти и у опозицији и опстанак државе у којој влада народни устав, уз периодичну промену власти на изборима.

Такмичење за гласове међу странкама је еквивалентно конкуренцији међу фирмама на тржишту и оно, уколико су препреке за стварање нових странака или фирми ниске, чини немогућим монополистичку доминацију.¹⁵⁾ Ипак, *учесталост смене странака* у управљању државом није увек ваљан критеријум демократичности – по принципу чешће промене, више демократије. Дуг, или дужи од уобичајеног, период владања исте политичке странке или коалиције не мора бити знак демократског мањка (дефицита) у уставном систему.¹⁶⁾ Просто, изборна победа или пораз узроковани су

13) Један од камена темељаца у развоју демократских институција је право организоване опозиције да апелује на гласање против владе на изборима и у парламенту. Robert A. Dahl, *Political Opposition in Western Democracies* (ed. Robert A. Dahl), Yale University Press, New Haven, 1966, стр. XIII.

14) То двоје, владавина права и демократија (владавина већине) су темељ западноевропске цивилизације и морају ићи заједно. Вид. Војислав Становчић, „Демократија и владавина права“, *Анали Правног факултета у Београду*, Правни факултет, Београд, бр. 02/2005, стр. 30 и 56.

15) Robert Dahl, *Demokratija i njeni kritičari* (preveo: Đurica Krstić), CID, Podgorica, 1999, стр. 368. Уколико опозиција има право да формира политичке странке, уколико су странке овлашћене да учествују у изборима, уколико су избори поштени и слободни и ако највише положаје у структури власти у држави добијају они који су победили на изборима – тада ће вероватно такмичење између политичких елита омогућити да политичке мере владе на време одразе оно што већина гласача жели“. Исто, стр. 368. Вид. Susan C. Stokes, „Political parties and democracy“, *Annual Review of Political Science*, Vol. 02, No. 01, 1999, стр. 251.

16) Пример дуге власти исте странке је Индијски национални конгрес (од 1947. до избора 2014), *Indian National Congress*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Indian_National_Congress, 15/11/2016, Либерално демократска странка у Јапану која је на власти од 1955. године до данас (уз два преласка у опозицију, 1993-1994 и 2009-2012), *Liberal Democratic Party (Japan)*, Internet, [https://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_\(Japan\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_(Japan)), 15/11/2016, или шведске, сада опозиционе, Социјал-демократске странке

многим друштвеним разлозима, све до само једног неочекиваног политичког момента (изјава, временска непогода, дипломатска посета, на пример). Узрок дуговечности власти просто може бити тај што највећа опозициона странка и поред одговарајућег правног и политичког третмана, није довољно јака да привуче већински број гласача. Промена странака на власти зависи и од правних услова – изборног система, изборног права, правила о изборној кампањи, финансирању кампање и странака. Све у свему, укупан правни амбијент мора бити одговарајући ономе што чини владавину права и неопходан је, али не и пресудан, услов за изборну победу опозиције.

Негативна критика политичких странака указује да се ни доласком опозиционе странке на власт суштински скоро ништа не мења. Анализом рада политичких странака – посебно начина одлучивања, унутрашње организације и унутарстраначких односа увиђа се да су оне по својој структури чврсте организације, по поступку одлучивања ауторитативне, а по начину рада субординативне.¹⁷⁾ Ово значи да већина странака не баштини демократски начин одлучивања, уважавањем другачијих ставова, прављењем компромиса између вођства и унутрашње опозиције („фракције“), већ настоји да буде монолитна. Страначко вођство не трпи дисиденте, нити уопште подноси критичаре у својим редовима који природно настају с растом политичке странке. Те групе или појединци, неуспевајући да наметну свој став, после неког времена напуштају странку и оснивају сопствену. Странка има истакнутог, често и неприкосновеног лидера који самим својим ауторитетом наткрива све остале страначке органе.¹⁸⁾ Ово се једнако односи и на вође опозиционих странака, чији би ауторитет, због неуспеха на избо-

која је од 1921. године до 2006. године свега три пута била у опозицији (1928-1932, 1976-1982. и 1991-1994), *Swedish Social Democratic Party*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Swedish_Social_Democratic_Party, 15/11/2016.

17) У свом класику политичке социологије Михелс дефинише политичку странку као организацију у којој владају изабрани, делегирани и заступници над онима који су их бирали, делегирани и које заступају. „И зато, ко каже – организација, каже – олигархија“. Robert Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties* (translated: Eden and Cedar Paul), The Free Press, New York, 1962, стр. 365.

18) „Једна од најважнијих покретачких снага сваке партије састоји се у задовољству које човек осећа да са верничком преданошћу ради за једну личност, а не само за апстрактне и осредње циљеве садржане у програму партије. Управо у томе почива „харизматска“ моћ вође“. Макс Вебер, *Духовни рад као позив* (превео: Душан Јанић), Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1998, стр. 146. А у вези са тим и „питање о најбољем облику државе јесте питање о најбољем методу одабирања вођа“. Ханс Келзен, *О суштини и вредности демократије* (превео: Данило Н. Баста), Службени гласник, Београд, 2005, стр. 46.

рима, требао да ослаби. Лидерски „бонапаризам“¹⁹⁾ подржан је унутрашњом хијерархијом која се види и у субординацији (послушности подређеног надређеном) при доношењу програма, одлука и конкретних мера. Укупност ових особина намеће дилему да ли организације у којима има мало или нимало демократије (општег и већинског одлучивања) могу да граде демократске режиме²⁰⁾ Логиком долазимо до закључка који је заправо реторичко питање: може ли неко – политичка странка, на другога – државу, да пренесе оно што сам нема – демократске вредности. Тешко.

4. УЛОГА ОПОЗИЦИОНИХ ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА

Политички и уставноправни теоретичари имају различита мишљења о улози и значају политичких странака у данашњим државама. Разликују се њихови супротни вредносни судови о томе да ли је свеprisутност политичких странака у државама, позитивно или негативно. Позитивно је то да су политичке странке неопходне јер излучују заједничку и општу, у ствари већинску и мањинску, политичку вољу из народа састављеног од бројних појединаца. Уместо да се сукобљавају милиони мишљења о било чему, политичке странке обухватају то мноштво појединачних политичких воља и претварају их у једну коју препознајемо као страначку идеологију и програм. Странке у том процесу утичу на грађане да прихвате формулисане страначке ставове, уједно их и образујући превасходно о темама у вези са политиком, правом, државном управом, економијом. Она странка која је у том привлачењу и (пре) обликовању грађана од обичних у политичка бића (*zoon politikon*) успешна, успеће да освоји места у парламенту. Најуспешнија, најорганизованија или највећа ће остати, или у случају победе опозиције, постати владајућа. Све док такву не замени нека друга странка из опозиције која буде привукла већи број бирача.²¹⁾

19) Доминација појединца проишла из колективне воље, а која жели да се ослободи те воље и постане суверена. Robert Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties*, нав. дело, стр. 213.

20) Не важи за оне политичке странке које практикују демократски а не олигархијски начин избора вође. У Србији је чланство први пут непосредно бирало председника странке 2016. године (Демократска странка).

21) Овде треба напоменути да опозиционе политичке странке побеђују и револуцијом, коришћењем насиља као пута доласка на власт. Такав ванпраламентарни начин освајања власти је могућ – то је била пракса доласка на власт комунистичких партија у свим источноевропским земљама у XX веку – и не негира „партијност“ политичког

Истовремено са утицајем на грађане, *политичке странке утичу и једна на другу*. Ово се лепо види у демократски уређеним и економски развијеним државама по томе што се парламентарне странке, путем дугогодишње међусобне политичке борбе, приближавају једна другој. Бледе разлике између њихових идеологија, програма и активности, а расте неки други интерес – онај за освајањем функција (апанажа).²²⁾ Оне се по програмима, а поготово по начину рада, конкретним радњама и, напосве, укупним деловањем, приближавају једна другој.²³⁾ Државе где су странке политички „блиске“ називају се и „споразумне демократије“ (енг. *consociational*)²⁴⁾ а посебно је овај феномен видљив у државама које имају двостраначки систем (Уједињено Краљевство, САД, Аустралија, изворно и Канада). Ту су стварне страначке разлике често невидљиве за обичног гласача, уколико уопште и постоје. Сведене су на традицију, начела (прокламације) и страначке боје.²⁵⁾

Губљење разлике међу политичким странкама је особина и вишестраначких либералних демократија са пропорционалним изборним системом. Разлика је у томе што овде странке, по правилу, преко коалиције освајају власт. Због коалиционих компромиса странке су, мало по мало, одустајале од крајњих делова своје идеологије, претварајући се у прихватљивог мањег партнера. Коалициона могућност (потенцијал) је постала категорички императив њиховог развоја и опстанка у толикој мери да странке, некада савсим занемарујући свој изворни програм, практично могу да скло-

субјекта који је тако освојио власт. Урош Шуваковић, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004, стр. 171-172.

- 22) Политичка делатност у којој најважнију улогу играју партије је у суштини интересна делатност. Макс Вебер, *Духовни рад као позив*, нав. дело, стр. 131.
- 23) Није ли ово знак „кетманског“ понашања политичких странака? Странке се попут кетмана (Czeslaw Milosz, *The captive mind*, Vintage Books, New York, 1955) претварају да су одане и да верују у своју идеологију, да раде на остваривању политичког програма, а да то у ствари нити верују нити раде. У Србији, конкретно, наводи се да је идеолошко разврставање, више од осталог, отежао (наглашен) концепт „српског националног интереса“. Ту су још неусклађеност идеолошког идентитета са економским школама и мишљењима, са именом странке. Dijana Vukomanović, „Ideološke matrice političkih partija u Srbiji (1990-2007)“, u zborniku: *Ideologija i političke странке u Srbiji* (priredio: Zoran Lutovac), Friedrich Ebert Stiftung – Fakultet političkih nauka – Institut društvenih nauka, Beograd, 2007, стр. 71-72.
- 24) О појму вид. Arend Lijphart, „Consociational democracy“, *World politics* Vol. 21. No. 02, 1969, стр. 207-225.
- 25) Отуда се ту (САД, Аустралија, Канада, УК, Швајцарска) мање гласа за странку а више обраћа пажња на кандидата, за разлику од многих других држава са пропорционалним системом где је обратно (Италија, Шпанија, Јапан, Чешка, Румунија). Вид. Russell J. Dalton, David M. Farrell, Ian McAllister, *Political parties and democratic linkage: How parties organize democracy*, Oxford University Press, Oxford, 2011, стр. 47.

пе било какав политички савез (коалицију) – левица са десницом, либерали са конзервативцима, демохришћани са социјалистима. У ствари, међусобна сличност странака је учинила и да су ови називи левице или деснице постали више израз традиције и неких почетних старих идеја, него стварних идеолошких особености. Значајно у свему томе је да политичке странке које имају и задржавају екстремне ставове: расистичке, фундаменталистичке, насилно револуционарне, бивају у друштвима владавине права временом маргинализоване, чак и одбачене. Далеко од власти па и од места у парламенту.

Ово последње – контрола и елиминисање крајњих политичких ставова истовремено може бити и предмет критике. Ако странке политички метаморфозирају (губе почетну физиономију) до нивоа на којем је грађанину чак свеједно за кога ће гласати – „сви воде исту политику“, онда је важно питање: *бирају ли грађани суштински* или не? Ако не постоји стварна алтернатива или, још боље, авангарда у односу на владајућу политичку странку, онда не постоји ни могућност правог избора. Вештачка изборна дилема која иде уз бројке и више понуђених изборних листа или страначких кандидата, само је испуњење форме демократије и вишестраначја. Пуна слобода бирања би, по својој природи, подразумевала могућност избора другачије политике на основу понуђених релевантних информација, равноправно (довољно) заступаних у јавности. Међутим, општа глобализација и савремена технологија владања окрњиле су слободно бирање и свеле га на „коректне“ политичке опције. То су све оне које су прихватљиве из угла владајућег капитала а које не заступају напуштање и замену капиталистичког друштвеног уређења. На другом полу остају анти-системске опозиционе странке које неће да мењају само владу, чак и када би могле, већ цео систем управљања. То је „принципијелна опозиција“²⁶⁾ која се држи страначке идеологије и по цену неосвајања власти.

5. ОПАДАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ МОЋИ ОПОЗИЦИЈЕ

Политичка опозиција је историјски прошла свој зенит. Развојна тачка после које се може говорити о слабљењу оштрине опозиције у либералним демократијама је достизање општег права гласа и толике развијености јавног мњења (од почетка до средине

26) Giovanni Sartori, *Parties and Party System*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976, стр. 133.

XX века) које подразумева доступност информација грађанима о раду владе и опозиције. Од тада, једна од карактеристика политичких односа у држави је континуирана „сарадња“ владајућих и опозиционих странака и поимање опозиције као кохезионог фактора система.²⁷⁾ Опозиција све мање утиче на владу јер се међусобне разлике смањују, а критика бива све више „умереном“ и у „демократским (цивилизованим) границама“. Обратно, влада јача утицај на опозицију приближавајући је себи и потенцијално правећи од ње коалиционог савезника или будућег настављача садашње владине политике. Ово се посебно види током изборне кампање где све релевантне странке – оне на власти и у опозицији, настоје да прикупе гласове свих друштвених слојева, док је мањи нагласак на обраћање одређеној бирачкој маси.²⁸⁾

Природно је да чињеница да је опозиција уместо супротности и алтернативе власти постала „партнер“ владе, обесхрабрује њене симпатизере. Они, стога, постају апстиненти избора. То за даљу последицу нема само тренутно слабљење опозиције него и продужену политичку апатију опозиционог дела бирача унутар демократског поретка. Бирачима постаје свеједно ко влада. То је логично јер сматрају да и у случају да неко из опозиције дође на власт, то не би била битна промена владања.

Значај опозиционих политичких странака, како у развијеним и земљама у развоју, тако и у „младим“ и „традиционалним“ демократијама, слаби јер промена власти ни потенцијално не значи замену капиталистичког политичког система. Револуционарна смена режима – некада насилно, оружјем, „обојеним револуцијама“ (у источној Европи), „арапским пролећем“ (у северној Африци и на Блиском истоку), а понекад ненасилно, неоружаним протестом – замењена је „реформом“. То значи да опозиционе странке пристају на политички план постепеног, често привидног, мењања система. Власт готово непрекидно истиче потребу реформисања и ради на томе, а то није друго до прилагођавање поретка измењеним друштвеним околностима. Опозиционе странке прихватањем устава и програмским приближавањем владајућој странци и саме постају

27) Политичка опозиција је кохезиони фактор у либералним демократијама где постоји један центар одлучивања и где доминирају институције а не поделе. Ту је опозиција потпуно призната и има статус скоро једнак владином коју може да изазове и замени. Jean Blondel, „Political opposition in the contemporary world“, *Government and Opposition*, Vol. 32, No. 04, 1997, стр. 486.

28) David M. Farrell, Paul Webb, *Political parties as campaign organizations*, стр. 5, Internet, <http://195.130.87.21:8080/dspace/bitstream/123456789/564/1/Political%20Parties%20as%20Campaign%20Organizations.pdf>, 29/11/2016.

друштвени фактор гарантовања постојећег уређења. Додуше, протести или штрајкови које организује опозиција јесу притисак на власт и апел за више права или новца. Али, то је још понегде праћено захтевом „доле влада“, али готово никад са паролом „доле капитализам“ или „доле устав“ који симболизује исти тај режим. Део опозиције организоване у странку, покрет или неформалну организацију који још увек истиче такве пароле, ако није забрањен, онда је толико маргинализован и ослабљен да не представља озбиљног противника власти.

Слабљење моћи опозиционих политичких странака није последица само њихових својстава као што су губитак политичког идентитета и идеолошких различитости у односу на власт. Јачање извршне власти, усавршавање метода управљања и својеврсна информациона модернизација читавог система доводи до губитка снаге опозиције. Она организационо и технолошки не може да парира владајућим странкама које су потпомогнуте „административним ресурсима“²⁹⁾ па, на неки начин, иде трагом владе, дотле да је oponаша. На том путу прилази извору информација, користи се, у прописаној и увек мањој мери, субвенцијама и другом државном подршком, остављајући утисак код бирача да и она дели исте основне вредности као и владајућа странка. Али да бирачи ипак свој глас треба да дају опозицији јер ће она на путу остварења тих (провладиних) циљева ићи брже, јефтиније, поштеније.

Уз ово, странке политичке опозиције су везане за парламент, док у доминантној извршној власти, углавном, немају учешћа. Ако је парламент главна институционална потпора опозицији и то је, само по себи, њена слабост. Уз то, у овдашњем практично развлашћеном парламенту опозиција је увек слабија страна, ограничена парламентарним процесним нормама. Опозицији онда остаје ванпарламентарно деловање. Али, уколико би у дужем периоду расле ванпарламентарне акције странака (митинзи, протести), заједно са јачањем ванпарламентарне опозиције, то би био знак дисфункционалности и угрожености система. Уз лоби групе и организације цивилног друштва које иначе делују ванпарламентарно, практично би мало остало од парламента као главне институционалне потпоре политичкој опозицији.³⁰⁾

29) То су државна овлашћења и власт управљања фондовима, што опозиција нема а веома је корисно за награђивање пријатеља и кажњавање непријатеља. Michael Johnston, *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives: Political Finance Policy, Parties and Democratic Development*, NDI, Washington, 2005, стр. 5.

30) Вид. Sharon Weinblum, Nathalie Brack, „Political Opposition: Towards a Renewed Research Agenda“, *Interdisciplinary Political Studies*, Vol. 01, No. 01, 2011, стр. 73-74.

Опадање моћи опозиције узроковано је и бројношћу странака изван власти. Пуно опозиционих странака може значити више демократије, гледано са наличја, формално, али је у ствари супротно. Када су опозиционе странке бројне, оне су истовремено међусобно супротстављене и нејаке, без дубље и дуже подршке у народу. Оне својим мноштвом различитости збуњују бираче који ретко на дужи рок пристају уз једну исту. Својом узајамном борбом за престиж међу грађанима незадовољним влашћу, опозиција се исцрпљује и слаби толико да за власт престаје да буде опасност. Чак и током неколико изборних циклуса.

Другачије је у *двопартијском систему* где постоји једна или највише две праве опозиционе странке. Од избора до избора нијансе одлучују победника и она која је изборе изгубила у сваком наредном моменту је спремна да замени владајућу странку. Опозиција по снази, организацији и народној подршци парира владајућој странци, заостајући тренутно у броју чланова парламента.³¹⁾ Њена улога је и да придобије за себе разочаране и латентне бираче владајуће странке, али на политичкој платформи која само у понечему (порески систем, социјална давања, на пример) одступа од политике странке на власти. С тим да је и то одступање веће у предизборној кампањи него у међуизборном периоду. То значи да је стварна улога опозиције да у погледу крупних друштвено-политичких питања, као што је очување политичког система, оствари континуитет са владајућом странком. На тај начин опозиција штити систем од по њега опасних идеологија и идеја, као што су укидање приватне својине или промена облика владавине.³²⁾ Чак, „у двопартијским системима у којима не постоје веће класне и идеолошке разлике између двеју партија, у којима постоје две фракције или два крила једне исте партије, двопартијски систем по форми стварно се

31) Као разлози слабости опозиционе политичке странке у двопартијском систему (типичан је Вестминстерски) наводи се: могућност да једна странка влада у дужем периоду што слаби опозицију; јачање треће странке која стицањем одређеног броја места у парламенту може угрозити статус званичне опозиције. Ludger Helms, „Five ways of institutionalizing political opposition: lessons from the advanced democracies“, *Government and Opposition*, Vol. 39, No. 01, 2004, стр. 28-29. Пример треће политичке странке у двопартијском систему је Либерална странка у Уједињеном Краљевству која непрекидно још од 1970. године осваја око 20% и више гласова а несразмерно мањи број мандата и која је такође имала покушаје формирања друге, незваничне „влада у сенци“. У председничком двопартијском систему (САД) под политичком опозицијом се, пак, сматра она групација, било да је већина или мањина у Конгресу која није из исте странке као и председник државе. Исто, стр. 42.

32) „(...) у начелу све странке подржавају исти друштвени и економски систем, тако да прелазак једне странке из опозиције на власт не значи промену система, тј. друштвену револуцију“. Радомир Д. Лукић, *Политичке странке*, Научна књига, Београд, 1995, стр. 175.

претвара у систем једне партије³³⁾ Ипак, одсуство идеолошке и друге реалне разлике између опозиционе и владајуће странке наводи на закључак да оне нису идејни противници који имају супротстављен поглед на друштво, а путем чијих сучељавања би се изналазило најбоље решење и друштво би, у интересу свих, ишло напред. Оне су, напротив, сведене на организације које су „ловци на места“ и прилагођавају идеологију и програм према изборним приликама.³⁴⁾

У двопартијском систему странке које се смењују на власти имају национални карактер и идентитет. Оне обично нису принуђене да праве коалиције не би ли формирале владу. То значи да не морају посезати за компромисима и уступцима регионалним или мањинским странкама које се, по природи ствари, првенствено старају о неком ужем интересу. Овде су улоге владајуће и опозиционе странке сличне јер обе стоје на заштити општих, националних интереса. За коалиционе владе у вишестраначким (пропорционалним) системима, поготово у национално и верски измешаним државама, неизоставан је споразум не би ли се задовољиле све странке које некада имају и супротстављене интересе. Такав пут слабљења владе безграничним политичким услугама може, уз одговарајуће спољне и унутрашње околности, у крајњем одредишту да доведе до сепаратизма и цепања државе. То би био случај ако би влада као централна власт, низом по државу штетних договора склопљених по захтеву регионалних или националних мањинских странака, практично створила услове за поделу државе.³⁵⁾

33) Vojislav Koštunica, *Institucionalizovana opozicija u političkom sistemu kapitalizma*, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 1974, стр. 180.

34) Модел странака састављених од појединаца којима је важно да покрију све функције (*overlapping generation*). Susan. C. Stokes, „Political parties and democracy”, нав. дело, стр. 253. Овај страначки феномен се изворно везује за САД, председника Ендрјуа Џексона (*Jackson*, 1829-1837) и *spoils system* (искварен систем) где су „странке које немају никакву идеолошку основу, које су једноставне организације за лов на места, за сваку изборну кампању правиле изборни програм зависно од изборних прилика (...)“. Отуда је „устројство партија (је) потпуно подређено изборној борби која је најважнија за надзорништво над запосленима (...)“. Макс Вебер, *Духовни рад као позив*, нав. дело, стр. 154-155. Опширније: исто, стр. 155-159.

35) Такав пример из наше уставне историје је стварање Бановине Хрватске, 1939. године.

6. ПОГЛЕД НА ОПОЗИЦИЈУ У СРБИЈИ

Политичка опозиција у Републици Србији своје деловање, које подразумева јавну критику власти, обнавља Уставом од 1990.³⁶⁾ У погледу њеног правног и, нарочито, политичког положаја, начина деловања, идеолошко-програмске чврстине и доследности није лако изнети тачне и свеобухватне закључке. Оно што је једино неспорно је то да су српске опозиционе странке неизоставан услов постојања вишестраначја.

Прве опозиционе странке појављују се после скоро полу-вековног једностраначја што објашњава њихову бројност и идеолошку шароликост. Природно својство грађана да имају свој, другачији политички став и сасвим нова политичка слобода да се политичка мишљења артикулишу и јавно, организовано испољавају, погодовали су стварању на стотине најразличитијих политичких странака (2009. чак преко 600). С толиком бројношћу није могло бити речи о неком изграђеном односу владе и опозиције који би подразумевао принципијелну критику власти и јасну алтернативу влади. Ни данас када је број политичких странака кудикамо мањи,³⁷⁾ због неких других својстава опозиционих политичких странака – политичке превртљивости, „опозиционе подршке влади“, отворености за сарадњу са влашћу, страначке деидеологизације – није увек јасно ко је опозиција а ко потенцијални и стварни владин савезник.

У погледу правног положаја опозиције може се рећи да су све политичке странке једнаке пред Уставом и законом. И странке опозиције су уставна категорија – „јемчи се и признаје улога политичких странака (...)“, а законима су детаљније уређена права и обавезе свих странака у погледу регистравања, финансирања, начина рада и др.³⁸⁾

36) Пре доношења Устава, исте године основане су неке опозиционе странке (Демократска странка, 13. фебруара, Српски покрет обнове, 14. марта, а пре њих као прва, данас нерегистрована, Српска народна обнова, 6. јануара) и пререгистрована владајућа Социјалистичка партија Србије (16. јуна) као правни наследник Савеза комуниста Србије.

37) Укупно је у регистру Министарства државне управе и локалне самоуправе 109 активних политичких странака, Регистар *Министарства државне управе и локалне самоуправе* Internet, <http://www.mduls.gov.rs/doc/dokumenta/pstranke/IZVOD%20IZ%20REGISTRA%20161109.pdf>, 09/11/2016, од којих је пет дало чланове Владе, а још 11 мањих странака је у саставу владајуће коалиције.

38) Члан 5 Устава Републике Србије од 2006, Закон о политичким странкама, *Службени гласник РС*, бр. 36/09 и 61/15 – одлука УСР, Закон о финансирању политичких активности, *Службени гласник РС*, бр. 43/11 и 123/14. У погледу регистравања политичких странака најважнија је одредба о потребних 10.000 оверених потписа „пунолетних и пословно способних грађана“ (за мањинске странке 1.000), а

Политички положај опозиције може се сагледати и кроз неколико историјских елемената. Смене на власти владајуће и опозиционих странака у 25-то годишњој прошлости нису показале предвидиву закономерност. Чак 16 година на власти је иста странка, Социјалистичка партија Србије (СПС) и то у првих 10 година самостално и као већи коалициони партнер, а од 2008. године до данас, као мањи. Опозиција су овој странци левице биле странке широке идеолошке платформе (од деснице, десног центра до левог центра) које су освојиле власт 2000. године (коалиција Демократска опозиција Србије). Оне су у различитим комбинацијама заједно владале до 2012. године, а предводиле су их Демократска странка Србије и Демократска странка (ДС), до 2008. године када се потоњој у власти придружила СПС. Од 2012. године влада, у основи, десничарско-левичарска коалиција коју носе Српска напредна странка (настала из Српске радикалне странке) и СПС.

Од 2000. године учестало мењање странака на власти и њихов одлазак у опозицију учинили су да се смањи идеолошка и програмска разлика између власти и опозиције. Ово је плод више околности. Ту се може навести редак пропорционални изборни систем са једном изборном јединицом, који се примењује у Србији на свим нивоима власти (државном, покрајинском и локалном). Он, по правилу, производи једино коалициону владу па су странке занемариле свој изворни програм и политичке идеје ради коалиционог капацитета. Поред изборног система, на топљење разлика између странака на власти и у опозицији утиче и природни процес њиховог међусобног приближавања, као странака које нису анти-системске. Заједнички ће сигурно лакше освојити власт и потом разделити јавне функције. Ако се неке политичке разлике и уочавају током изборне кампање, све се то, у највећој мери, поништава после избора стварањем најразличитијих политичких савеза. Такви споразуми до јуче изразитих политичких непријатеља (какав је онај ДС-а и СПС-а из 2008), који се преко ноћи склопе ради „наставка реформи“, у ствари слабе опозицију и срозавају њен углед у очима обичних грађана.

Грађани не виде разлику између власти и опозиције због тога што су и у Србији стварна алтернатива влади и политичка авангарда протеране на маргине политичке сцене. Њихов утицај на власт и грађане је занемарљив тако да се може рећи да институционализована опозиција која би суштински критиковала политички систем (капитализам и догму либерално-демократских вредности) и не постоји. Уз ово и за опозиционе странке, мале и велике, важи оцена да су по начину рада и избора руководства изразито „лидерске“ и

финансирају се сразмерно политичкој снази, како за редован рад тако и за трошкове изборне кампање (за изборе се 20% средстава дели једнако).

недовољно демократске. И најмања опозициона странка има неку своју олигархију која држи стечене позиције, остављајући онима који се око нечега не слажу само могућност да напусте странку и оснују нову.

Због још једног разлога велики број опозиционих политичких странака негативно утиче на њихову снагу. Оне су, с једне стране међусобно супротстављене, а са друге својом бројношћу одају утисак да су истовремено и сличне и различите па као такве непрепознатљиве и неспособне да створе и одрже дубљу и трајнију народну подршку. Коначно, опозиционе политичке странке су институционализовано везане за парламент што их, због односа извршне и законодавне власти, такође слаби. Народном скупштинском у њеној основној, законодавној делатности, доминира Влада путем „своје“ скупштинске већине. Опозиционим народним посланицима (тренутно 84 – око 1/3 од укупног броја) – који и да ни су разједињени не би могли да спрече доношење било ког закона – остаје само да јавном критиком владиног рада привуку већи број бирача на следећим изборима.

ЛИТЕРАТУРА

- Вебер Макс, *Духовни рад као позив* (превео: Душан Јанић), Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1998.
- Закон о политичким странкама, *Службени гласник РС*, бр. 36/09 и 61/15 – одлука УСС.
- Закон о финансирању политичких активности, *Службени гласник РС*, бр. 43/11 и 123/14.
- Јовановић Слободан, *Држава*, БИГЗ – Југославијапублик – Српска књижевна задруга, Београд, 1990.
- Јовановић Павле Б, „Опозиција и демократија“, у зборнику: *Успостављање модерне демократске и правне државе у Србији* (приредио: Миодраг Јовичић), САНУ, Београд, 1997, 275-282.
- Келзен Ханс, *О суштини и вредности демократије* (превео: Данило Н. Баста), Службени гласник, Београд, 2005.
- Лукић Радомир Д, *Политичке странке*, Научна књига, Београд, 1995.
- Митровић Живан, *Српске политичке странке*, Политика, Београд, 1939.
- Регистар Министарства државне управе и локалне самоуправе, Internet, <http://www.mduls.gov.rs/doc/dokumenta/pstranke/IZVOD%20IZ%20REGISTRA%20161109.pdf>, 09/11/2016.
- Становчић Војислав, „Демократија и владавина права“, *Анали Правног факултета у Београду*, Правни факултет, Београд, бр. 02/2005, 29-58.

Устав Републике Србије 2006.

Шуваковић Урош, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи milenijum, Београд, 2004.

Blondel Jean, „Political opposition in the contemporary world“, *Government and Opposition*, Vol. 32, No. 04, 1997, 462-486.

Dahl Robert A, *Political Opposition in Western Democracies* (ed. Robert. A. Dahl), Yale University Press, New Haven, 1966.

Dal Robert, *Demokratija i njeni kritičari* (preveo: Đurica Krstić), CID, Podgorica, 1999.

Dalton Russell J, Farrell David M, McAllister Ian, *Political parties and democratic linkage: How parties organize democracy*, Oxford University Press, Oxford, 2011.

Farrell David M, Webb Paul, *Political parties as campaign organizations*, , Internet, <http://195.130.87.21:8080/dspace/bitstream/123456789/564/1/Political%20Parties%20as%20Campaign%20Organizations.pdf>, 1-35, 29/11/2016.

Franklin James C, „Political Party Opposition to Noncompetitive Regimes: A Cross-National Analysis“, *Political Research Quarterly*, Vol. 55, No. 03, 2002, 521-546.

Fontana David, „Government in Opposition“, *Yale Law Journal*, Vol. 119, No. 03, 2009, 548-623.

Helms Ludger, „Five ways of institutionalizing political opposition: lessons from the advanced democracies“, *Government and Opposition*, Vol. 39, No. 01, 2004, 22-54.

Indian National Congress, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Indian_National_Congress, 15/11/2016.

Johnston Michael, *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives: Political Finance Policy, Parties and Democratic Development*, NDI, Washington, 2005.

Koštunica Vojislav, *Institucionalizovana opozicija u političkom sistemu kapitalizma*, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Beograd, 1974.

Koštunica Vojislav, „Opozicija“, u zborniku: *Enciklopedija političke kulture* (priređio: Milan Matić), Savremena administracija, Beograd, 1993, 787-791.

Kubát Michal, *Political Opposition in Theory and Central European Practice*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2010, 34-41.

Liberal Democratic Party (Japan), Internet, [https://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_\(Japan\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_(Japan)), 15/11/2016.

Lijphart, Arend, „Consociational democracy“, *World politics* Vol. 21. No. 02, 1969, 207-225.

Miłosz Czesław, *The captive mind*, Vintage Books, New York, 1955.

Michels Robert, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties* (translated: Eden and Cedar Paul), The Free Press, New York, 1962.

- Neunreither Karlheinz, „Governance without opposition: The case of the European Union“, *Government and Opposition*, Vol. 33, No. 04, 1998, 419-441.
- Riker William H, *Dvopartijski sistem i institucije koje ga podupiru* (prevela: Zdenka Martinović-Uzelac), u hrestomatiji: *Političke stranke kao faktor suvremenog političkog sistema* (priredio: Stjepan Pulišelić), Naprijed, Zagreb, 1971, 328-336.
- Sartori Giovanni, *Parties and Party System*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976.
- Stokes Susan C, „Political parties and democracy“, *Annual Review of Political Science*, Vol. 02, No. 01, 1999, 243-267.
- Swedish Social Democratic Party*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Swedish_Social_Democratic_Party, 15/11/2016
- Vukomanović Dijana, „Ideološke matrice političkih partija u Srbiji (1990-2007)“, u zborniku: *Ideologija i političke stranke u Srbiji* (priredio: Zoran Lutovac), Friedrich Ebert Stiftung – Fakultet političkih nauka – Institut društvenih nauka, Beograd, 2007, 67-112.
- Weinblum Sharon, Brack Nathalie, „Political Opposition: Towards a Renewed Research Agenda“, *Interdisciplinary Political Studies*, Vol. 01, No. 01, 2011, 69-79.
- Zečević Miodrag, „Političke stranke (partije)“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, br. 01/1991, 13-28.

Slobodan P. Orlovic

ABOUT POLITICAL OPPOSITION

Resume

An opinion which is opposed to the ruling and majority opinion, or at least adjusted, is the opposition opinion. Transferred to the policy, it means that activity of political opposition implies a criticism of the government. Opposition political parties are creators and carriers of that criticism and the condition of existence of a democratic state.

In a democratic state the government establishes and implements a comprehensive political plan on which is influenced by the institutionalized opposition, primarily by resistance. The opposition has in its hands specific factual and legal tools that not only contest measures of the government, but tries to present itself better to the public opinion. Those tools are: protests, promotions, reports and many legal instruments, from legislative and constitutional initiative to the review of constitutionality of legal acts.

However, the mechanism in which the opposition trusts the most, are elections. In democratic countries, the reality is a periodic change

of the government by elections. This requires legal and political conditions which give the opposition a chance to win. It doesn't mean that longer stay in the opposition is a sign of lack of democracy, nor that frequent change of political parties in governing is the proof of a democratic nature of the system. Political and the overall social conditions of each state, as well as some specific circumstance or detail, affect the outcome – victory or defeat in the elections.

Opposition political parties in stable democracies are part of the system and protect it. Over time, they mitigate the ideological diversity in regard to the ruling party, as well as in regard to other parties in the parliament, and even outside it. This convergence of programs of the parties raises the question of how much people actually have the possibility to elect. Also, the loss of the political identity of opposition and their adopting of the reform character, weakens their power. The opposition has become, from the contrary and vanguard, a potential “partner” with a limited power also because it is institutionally linked with the parliament. Thus the parliament is in effect managed by the government, or by the ruling political party.

Opposition parties in Serbia during the 25-year history of multi-party have gone through different phases – from the uncompromising opponents to the potential and actual allies of government. In view of legal position, all registered political parties are equal in the Constitution and statute, with the proviso that statute makes some differences between large and small, ordinary and minority parties. Even pure proportional electoral system mathematically puts all parties in the same position. In political sense, most parties do not save ideological consistency, but they are practically ready to make an alliance with any other party. It reflects negatively on the political opposition attractiveness and disables it to achieve lasting support in certain social groups. This portrays the fact that in the circumstances of financial support and marketing success, institutionalized opposition party can win in elections. And after that quickly loses voters and falls to the level of electoral census because another has greater resources and better (more expensive) promotion.

Key words: political opposition, political minorities, change of government, opposition political parties in Serbia

* Овај рад је примљен 20. децембра 2016. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.